

DR. TÓTH DÁVID* –
DR. GÁSPÁR ZSOLT**

Nemzetközi bűnügyi együttműködéssel összefüggő nehézségek a kiberbűnözés területén

1. Bevezetés

A történelem folyamán számos bűnügyi együttműködési nehézség merült fel az államok számára. Hagyományos probléma volt például a szuverenitás sérelme, a lassú kiadatási eljárások, az államok közötti nézeteltérések. Ezek ellenére mára már kialakultak olyan alapelvek, amelyek mentén számos kérdés (joghatósági, kiadatási, és egyéb jogsegély kérések) megoldható.

A nemzetközi büntetőjogban¹ megfigyelhető jogi szabályozási megoldások egyre komplexebbé váltak, ahogy a társadalom is fejlődött. Ezek a megoldások a hagyományos valós térben megvalósuló bűnözés kapcsán jelentek meg, és váltak cizelláltabbá. A 20–21. századig a bűnözés alapvetően lokális jelenség volt. A büntető joghatóság gyakorlását szabályozó alapelvek arra az alap axiómára épültek, hogy a deliktum egy adott földrajzi területhez kötött jelenség.

A technológia fejlődésének eredményeként a kiberbűnözés megjelenése új kihívásokat teremtett büntetőjog szinte valamennyi területére. A büntető anyagi jogban új bűncselekmények jellennek meg, mint például az információs rendszer felhasználásával elkövetett, vagy a készpénz-helyettesítő fizetési eszközökkel kapcsolatos bűncselekmények. A bűn-

* PhD., adjunktus PTE ÁJK Kriminológiai és Büntetés-végrehajtási Jogi Tanszék.

** PhD-hallgató PTE ÁJK Kriminológiai és Büntetés-végrehajtási Jogi Tanszék.

¹ „A nemzetközi büntetőjog a nemzetközi jognak és a nemzeti büntetőjogoknak egy olyan közös metszete, amelyben helyet kapnak a nemzetközi bűnügyi együttműködés intézményei és a nemzetközi bűncselekményekre vonatkozó szabályok is.” Idézte: KÓHALMI László: A nemzetközi bűnügyi együttműködés In: BALOGH Ágnes – TÓTH Mihály (szerk.): Magyar büntetőjog Általános rész. Osiris Kiadó, Budapest, 2010. 375. o.

tetőeljárásjog számára is nehézségeket okozhat az elektronikus bizonyíték felderítése, vagy lefoglalása (lásd a virtuális pénzek, mint pl.: a bitcoinnak a megjelenését).

Már a kiberbűncselekmények megjelenése előtt is nőtt az olyan deliktumok száma, amelyeknél az elkövetés helye, az elkövető állampolgársága, a cselekmény célja és jellege folytán egyszerre két vagy több állam jogrendjének sértésére vagy veszélyeztetésére is alkalmasak lehetnek.²

A kiberbűnözés ezt a jelenséget – mint egy multiplikátor – megsokszorozza, és alapjaiban változtatja

meg a bűnözés arculatát, számos esetben határokat nem ismerő módon, nemzetközi jelenséggé téve azt. Virtuális térben gyakoribbá vált például a pénzmosás bűncselekménye.³ Terroristák számára is új finanszírozási területet biztosít a kibertér.⁴

A tanulmány kiinduló hipotézise szerint a nemzetközi büntetőjogban használt hagyományos elvek nem képesek adekvát választ adni a kiberbűnözés által megteremtett nehézségekre. A tanulmányunk első felében a nemzetközi jogforrások, a joghatósági elvekkel foglalkozunk általánosságban. Ezt követően kutatás céljával összhangban bemutatjuk, és vizsgáljuk kiberbűncselekmények esetén felmerülő gyakorlati és elméleti kihívásokat. A tanulmány harmadik részében az Európai Unió kiberbűnözés elleni regionális törekvéseit mutatjuk be.

2. Joghatósági alapelvek

A joghatóság alapvetően nemzetközi jogi szakkifejezés, amely az állam jogalkotására, jogszabályok végrehajtására és az igazságszolgáltatás gyakorlására vonatkozó jogát jelenti. A joghatóság teremti meg a jog al-

² M. NYITRAI Péter: Nemzetközi és Európai Büntetőjog. Osiris Kiadó, Budapest. 2006. 208. o.

³ GÁL István László: The Techniques of Money Laundering. In: GÁL, István László – KÓHALMI, László (szerk.): Emlékkönyv Losonczy István professzor halálának 25. évfordulójára- Pécsi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs, 2005. 129–138. o. GÁL István László: A pénzmosás szabályozásának régi és új irányai a nemzetközi jogban és az EU-jogban. In: Európai Jog. 2007/1. 12–23. o.

⁴ Lásd bővebben a terrorizmus finanszírozásáról: GÁL István László: Új biztonságpolitikai kihívás a XXI. században: a terrorizmus finanszírozása. In: Szakmai Szemle 2012/1. 5–15. o. GÁL István László: A terrorizmus finanszírozása: Die Terrorismusfinanzierung, PTE Állam- és Jogtudományi Kar Gazdasági Büntetőjogi Kutatóintézet, Pécs, 2010.

kalmazásának lehetőségét. Annak egyben előfeltétele is. A büntető joghatóságról beszélhetünk egyrészt tágabb és szűkebb értelemben. Előbbi esetben az állam büntető jogszabályok alkotására és azokra alkalmazását jelenti. Utóbbi pedig a nemzeti büntetőjog szabályainak alkalmazhatóságát, illetve a büntetőegyben eljáró hatóságok hatáskörének terjedelmét hordozza magában.⁵ 1927-ben a Lotus-ügyben kimondta az Állandó Nemzetközi Bíróság, hogy a nemzetközi jog nem szab korlátokat az állam büntetőhatalmának, azt akkor érvényesítheti, ha erre effektíve lehetősége van.⁶ A főszabály alól kivétel, hogy egy adott állam a büntető joghatóság gyakorlása során nem avatkozhat be a másik állam belső ügyeibe, amelyek rendezése az adott állam kizárólagos joga. A Lotus ügyben hozott ítélet szerint a területi elv nem kizárólagos, így az államok joghatósága kiterjedhet a külföldiek által külföldön megvalósult deliktumok esetén is.⁷ Az állam területén kívüli joghatóság kiterjesztésénél a nemzetközi jog megköveteli, hogy valamilyen kapcsolat álljon fenn a büntetendő cselekmény és a szuverén büntetőhatalmat között. Ez kapcsolat számos indokkal alátámasztható, ilyen hagyományos és általánosan elismert joghatósági elvek, a területi, a személyi, a védelmi elv, illetve az egyetemes büntetőhatalom elve (eredeti joghatóság). Kivételesen előfordulhat származékos joghatóság is, amely esetben az eredeti joghatósággal rendelkező állam, joghatóságát egy azzal nem rendelkező államra ruházza át, amely az *aut dedere aut judicare* vagy a képviseleti elven nyugszik.⁸

A joghatóság során konfliktusok merülhetnek fel az államok között a nemzetközi elemmel rendelkező ügyekben. Az angolszász szakirodalomban az alábbi joghatósági alaptételeket rögzíti:

- *jurisdiction to prescribe*, az állami büntetőhatalom jövőbeni érvényesítésének megalapozása. Ez arra ad választ, hogy létezik-e olyan büntető joghatósági elv (pl.: területi elv), amely szerint a belső büntetőjog alá vonható a konkrét magatartás. Ezután merülhet fel a büntetőhatalom tényleges gyakorlására. A kontinentális jogrendszerekben és a magyar büntetőjogban is a joghatóságra vonatkozó rendelkezéseket a törvény területi és személyi hatályában, illetve a nemzetközi bűnügyi jogsegély szabályozásában találhatjuk meg.⁹

⁵ M. NYITRAI, i. m. 209. o.

⁶ Az ügy lényege a következő volt: a Lotus elnevezésű francia felségjellel közlekedő hajó összeütközött egy török felségjellel hajóval a Márvány-tengeren. A baleset után a hajók Isztambulban kötöttek ki. A két állam az ügy miatt nemzetközi jogi vitába került a Nemzetközi Bíróság előtt. A jogvitában kérdés volt, hogy Törökország rendelkezik-e joghatósággal az ütközésben vétkes francia állampolgárok felett is. A Nemzetközi Bíróság döntése alapján nincs a nemzetközi jognak olyan regulációja, amely a lobogó államának kizárólagos joghatóságát állapítaná meg, vagyis Törökország rendelkezhet joghatósággal a szuverenitás védelme alapján. Lásd még: BRUHÁCS János: Nemzetközi jog I. Általános rész. Dialóg Campus Kiadós, Budapest–Pécs. 2009. 21. o.

⁷ POLT Péter: A magyar büntető joghatóság In: Polt et. al. (szerk.): A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény nagykommentárja. OPTEN Informatikai Kft., Budapest, 2016. 26. o.

⁸ LIGETI Katalin: Büntetőjog és bűnügyi együttműködés az Európai Unióban. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 2004. 43. o.

⁹ Uo.

- *jurisdiction to adjudicate*. A második terminus, az ítélethozatal joghatóságát jelenti, amely alapján a szuverén hatalom képes személyeket vagy szervezeteket állami bírósági (vagy közigazgatási) eljárás alá vonni, hogy megállapítsák történt-e jogsértés.

- *jurisdiction to enforce*. A harmadik szakkifejezés a joghatóság tényleges gyakorlásának lehetőségét és korlátait jelenti. A végrehajtási joghatóság magában foglalja az ítélet utáni kiadatást is.¹⁰

A *jurisdiction to prescribe* számos elv mentén dönthető el. A területi elv alapján a szuverén (állam) büntetőtörvényeit kell alkalmazni az ország területén elkövetett minden deliktumra, függetlenül minden más tényezőtől (elkövető vagy áldozat állampolgársága).¹¹

A kvázi területi elv a fenti joghatóságot kiterjeszti az olyan hajóra vagy repülőgépre, amely saját zászlójával közlekedik.¹² Ezt a joghatósági elvet szokták még zászlós elvként (*flag principle*) is nevezni.¹³

A személyi vagy más néven honossági elv alapján az állam a saját polgárait vonhatja felelősségre, függetlenül attól, hogy belföldön vagy külföldön követték el a bűncselekményt. Ezt tekintjük aktív személyi elvnek. A honossági elv másik formája a passzív személy elv (amelyet szintén tartalmaz a magyar Btk.). Az elv alapján egy állam kiterjeszti a joghatóságát az állampolgárai ellen elkövetett külföldön megvalósuló bűncselekményekre.¹⁴

Az állami önvédelem elve szerint az állam az elkövető állampolgárságára és a cselekmény elkövetésének helyére tekintet nélkül, szankcionálja azokat a személyeket, akiknek a cselekménye az állam saját büntetőjogi rendszere által védett érdekeket, jogtárgyakat sérti.¹⁵

Az egyetemes (univerzális) büntetőhatalom elve alapján függetlenül az elkövetés helyétől, illetve a sértett vagy az elkövető állampolgárságát, az elismert jogtárgyakat sértő bűncselekményeket büntetni rendeli, és arra az állam joghatósága kiterjed. Más néven ezt szokták feltétlen büntetőhatalom elvének is hívni, amely alapvetően nemzetközi egyezményekben jelenik meg, és az államok szolidaritását fejezi ki. Vitattott ugyanakkor, hogy mely deliktumok vonhatók az egyetemes büntetőhatalom elve alá.¹⁶ A Nemzetközi Büntetőbíróság Rómában, 1998. július 17-én elfogadott Statútumának 5. cikke szerint a Bíróság joghatósága alá tartozó bűntettek:

- a népiirtás büntette;

¹⁰ H. PERRITT, Henry Jr.: Jurisdiction in Cyberspace, 41. Villanova Law. Review 1996/1. 3. o.

¹¹ GÁL István László: Jogszabálytan. In: Balogh Ágnes - Tóth Mihály: Magyar Büntetőjog Általános Rész. Osiris kiadó, Budapest. 2015. 75–76. o.

¹² LIGETI, i. m. 44. o.

¹³ SATZGER, Helmut: International and European Criminal law. C.H. Beck, – Hart – Nomos, Baden. 2012. 17. o.

¹⁴ KARSAI Krisztina: A magyar büntető joghatóság In: Karsai, Krisztina (szerk.): Nagykommentár a Büntető Törvénykönyvhöz: Nagykommentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez, Wolters Kluwer, Budapest. 2019. 39–40. o.

¹⁵ GÁL, i. m. 2015. 75–76. o.

¹⁶ LIGETI, i. m. 47. o.

- az emberiség elleni bűntettek;
- a háborús bűntettek;
- az agresszió bűntette.¹⁷

A nemzetközi jog fejlődésében a személyi joghatóság előbb jelent meg, mint a területi joghatóság, de mára már szélesebb körben a területi joghatóságot alkalmazzák az államok. A személyi elv alkalmazása nem tűnt el a gyakorlatból, csak visszaszorult a területi elv alkalmazásához képest, mint joghatósági alapelv.¹⁸

3. Joghatóság szabályozása a nemzetközi büntetőjog kiberbűnözés esetén

Több nemzetközi jogforrás is foglalkozik joghatósági kérdésekkel a kiberbűnözéssel összefüggésben. Az alábbiakat emelnénk ki a teljesség igénye nélkül:

- Az Európa Tanács Budapesten, 2001. november 23-án kelt Számítástechnikai Bűnözésről szóló Egyezmény foglalkozik a joghatóság kérdésével (továbbiakban: Budapesti Cybercrime Egyezmény);
- A számítógépes bűnözésről szóló egyezmény kiegészítő jegyzőkönyve a számítógépes rendszereken keresztül elkövetett rasszista és idegengyűlölő természetű cselekmények büncselekményé nyilvánításáról, Strasbourg, 28.1.2003, ETS No. 189. 4. cikk (1);
- A Kairóban elfogadott Arab egyezmény a technológiai büncselekmények elleni küzdelemről 21.12.2001, 30. cikk (1)(a).

Az uniós direktívákkal a későbbi fejezetben foglalkozunk. Valamennyi egyezményben közös, hogy a területi elvet tekintik elsődleges joghatósági szabálynak. Tanulmányunkban a Budapesti Cybercrime Egyezményt elemezzük részletesebben, hazai vonatkozása miatt.

A nemzetközi egyezményt 2020 szeptemberéig 65 állam ratifikálta, köztük Magyarország is. Hazánk a konvenciót a 2004. évi LXXIX. törvénnyel hirdette ki, és 2004 július elsejétől hatályosak.

Általában a nemzetközi jogforrások kevés iránymutatást adnak arra nézve, hogyan kéne rangsorolni a joghatósági igényeket pozitív joghatósági konfliktus során.

Az egyezmény a joghatósági szabályokat a harmadik fejezet, 22. cikke tartalmazza. Ez alapján az államok megállapítják a joghatóságot, ha a büncselekményeket a területén, vagy az állam lobogóját viselő hajó fedélzetén, vagy az államnál lajstromozott repülőgép fedélzetén követték el. Az elkövető állampolgársága másod-

lagos elvként szerepel a konvencióban, amely akkor alkalmazható, ha az elkövetés helyének joga szerint büntetendő a cselekmény, vagy ha a büncselekmény nem tartozik egyetlen állam joghatósága alá sem. Az egyezmény rendelkezésével szemben a szerződő államok fenntartásokkal és feltételekkel élhetnek.

A joghatósági konfliktusok feloldására is ad megoldást az egyezmény. Amennyiben több fél joghatósága is kiterjed egy ügyre, akkor az érintett feleknek tárgyalást indítványoz, hogy megállapodjanak melyik államnál folyhat le az eljárás célszerűbben.¹⁹

A joghatósággal szorosan összefügg a kiadatás kérdése is, amelyet szintén szabályoz a cybercrime egyezmény. A 24. cikk szerint „E cikk rendelkezései kerülnek alkalmazásra a Felek közötti kiadatásnál a jelen Egyezmény 2–11. Cikkeinek megfelelően meghatározott büncselekményekre, azzal a feltétellel, hogy azok mindkét érdekelt Fél jogszabályai szerint legalább egy év vagy ennél súlyosabb szabadságvesztés-büntetéssel büntetendők legyenek.”

Amennyiben két vagy több állam között alkalmazható kiadatási szerződés alapján más minimális büntetés kerül alkalmazásra, az ilyen szerződésben meghatározott büntetést kell alkalmazni. A szerződő államok vállalják, hogy a kiadatást nem teszik szerződés meglététől függővé, az Egyezmény 24. cikk első bekezdésében meghatározott büncselekményeket kiadatás alapjául szolgáló büncselekményként ismerik el. Fontos szabály, hogy a kiadatásnak a megkeresett állam belső jogában vagy a hatályban lévő kiadatási szerződésekben meghatározott feltételeknek meg kell felelnie, ezek hiányában a kiadatási kérelem teljesítését meg lehet tagadni.

Ha a Budapesti Cybercrime Egyezményben említett büncselekmények vonatkozásában kizárólag a kiadni kért személy állampolgársága alapján vagy azért tagadják meg a kiadatást, mert a megkeresett állam saját joghatósága alá tartozónak ítéli a büncselekményt, akkor a megkeresett állam, a megkereső állam kérelmére, az eljárás lefolytatása érdekében a saját, hatáskörrel rendelkező hatóságai elé terjeszti az ügyet, és megfelelő időn belül beszámol a megkereső államnak az ügy kimeneteléről.²⁰

A Cybercrime rendelkezéseire hasonlóan az ENSZ nemzetközi szervezett bűnözés²¹ elleni egyezménye 15. cikke 5. pontja kimondja, hogy ha az egyezményben részes fél tudomást szerez, hogy „egy vagy több másik részes állam nyomozási, vádeljárási, vagy bírósági eljárást folytat ugyanazon cselekmény miatt, akkor a részes Államok illetékes hatóságai konzultálnak tevékenységeik összehangolása céljából.”²²

Összegezve a Budapesti Cybercrime Egyezmény

¹⁷ Lásd még bővebben: SÁNTHA Ferenc: A Nemzetközi Büntetőbíróság joghatóságába tartozó nemzetközi büncselekmények vázlata. In: Bragyova, András (szerk.): Tanulmányok a bűnügyi tudományok köréből. Gazdász Elasztik Kft. Miskolc, 2013. 170–197. o.

¹⁸ WIENER Á. Imre: A Nemzetközi Büntetőbíróság joghatóságáról. In: Magyar Jog 2001/8. 457. o.

¹⁹ Budapesti Cybercrime Egyezmény 22. cikk 5. pont.

²⁰ Budapesti Cybercrime Egyezmény 24. cikk 6. pont.

²¹ A szervezett bűnözésről lásd bővebben: TÓTH Mihály – KÓHALMI László: A szervezett bűnözés. In: Borbíró et. al. (szerk.) Kriminológia. Wolters Kluwer Kft., Budapest, 2016. 603–625. o.

²² <https://www.unodc.org/documents/treaties/UNTOC/Publications/TOC%20Convention/TOCebook-e.pdf> (letöltés ideje: 2020. 09. 14.)

megléte pozitív, mivel előteremtette az együttműködés alapjait a részes államok számára. Másik oldalról – meglátásunk szerint – az egyezmény rendelkezései megújításra szorulnak, számos kérdést, és problémát megoldatlanul hagy, amelyre a területi elv nem fog minden esetben megoldást biztosítani. A konzultáció szükséges előfeltétel, de még nem ad konkrét választ egy ügyre. Jelenleg a nemzetközi jog nem hozott létre prioritási sorrendet a joghatósági elvek között.²³ Ahogy az ilyen jellegű bűncselekmények egyre gyakoribbá válnak, a lassú és nehézkes tárgyalási procedúrák nem lesznek elégségek a kiberbűnözés elleni küzdelemben. Az is növelheti a problémát, hogy az ilyen jellegű tárgyalások sokszor nem vezetnek eredményre az államok között.

4. Elméleti problémák a kiberbűnözés esetén

4.1. Mely kiberbűncselekmények esetén merülhet fel joghatósági probléma?

A jelen fejezetben hipotetikus példákon keresztül szeretnénk szemléltetni, hogy milyen joghatósági problémák merülhetnek fel a kibertérben megvalósuló bűncselekmények esetén.

A kiberbűnözésnek több fajtáját különböztethetjük meg. Egy elméleti felosztás szerint differenciálhatunk lokális és nemzetközi határokat átszelő kiberbűncselekmények között. Az előbbi esetben általában nem merül fel területi alapon joghatósági probléma. Legfeljebb az elkövető, vagy éppen az áldozat állampolgársága hozhat nemzetközi elemet a jogesetbe, amelyet a hagyományos nemzetközi büntető joghatósági alapelvek (területi elv, honossági elv stb.) útján viszonylag könnyebb válaszokat adni ezekre. Illetékességi problémákat viszont okozhat a lokális kiberbűnözés.²⁴

A másik esetkör az ún. nemzetközi vagy transznacionális számítógépes bűnözés, amikor az elkövető és az áldozat személye eltérő államokban található.

A bűnelkövetők számára a határokat átszelő kibertérben való működés még több előnyt biztosít, könnyebben rejtve maradhatnak és elrejtethetik a személyazonosságukat. Emellett több áldozatot is vehetnek célba, rövid idő alatt, még nagyobb károkat okozva. Az elkövető akár több száz vagy több ezer sértettet is célkeresztbe vehet például egy terheléses (ún. Ddos) támadással.

Joghatósági konfliktusok akkor jelentkezhetnek, ha egy adott nemzetközi elemmel rendelkező büntető-

ügyben több állam jogosult és kíván eljárni (pozitív joghatósági összeütközés). Negatív joghatósági konfliktusról beszélünk, ha egyetlen állam sem jogosult, vagy kíván eljárni az adott büntetőügyben. Utóbbit szokták hívni *vacuum iurisnak* is.²⁵

4.2. Joghatósági összeütközésre hipotetikus példa

Pozitív joghatósági összeütközésre lehet példa az alábbi hipotetikus jogeset. Ha egy kongói elkövető megvalósít egy ún. 419-es csalást (amely a Nigériai Büntető Törvénykönyv 419. szakaszára utal) angol, brazil és chilei áldozatok megtévesztésére. Ha mindhárom ország megindítja egy időben a büntetőeljárást a kongói elkövető ellen, akkor ez pozitív joghatósági konfliktust fog létrehozni. Mindhárom ország a saját büntető törvénykönyve szerint eltérő minősítéssel (pl.: csalás, számítógépes csalás, online visszaélés) indít eljárást az elkövetővel szemben. Emellett az ügyben eltérések vannak áldozatok számában és az okozott kár mértékében is. Felmerül a kérdés, hogy pozitív joghatósági összeütközés esetén melyik államnak lesz elsőbbsége eljárni a többi állammal szemben.

Susan Brenner szerint az alábbi tényezőket kellene figyelembe venni pozitív joghatósági konfliktusok megoldásában:

- olyan eljárási és gyakorlati folyamatok, amelyeket hasonló konfliktusok megoldására használtak,
- sztenderdek, amelyeket más típusú joghatósági konfliktusok megoldására használtak
- a kiberbűnözés bizonyos jellegzeteségeit.²⁶

Brenner ugyanakkor hangsúlyozza, hogy ezek mellett más szempontokat is figyelembe lehet venni, és eltérő hangsúlyt lehet rájuk fektetni. A következő alfejezetekben vizsgáljuk, hogy a hipotetikus jogesetben az egyes joghatósági elvek milyen mértékben képesek megoldani az ügyet.

Nagy Zoltán szerint a fentiek mellett, az alábbi szempontokat célszerű figyelembe joghatósági kérdéseknél:

- a terhelt érdekeit,
- a sértettek és tanúk érdekeit,
- a bizonyítékok elfogadhatóságát vagy
- az ügyben előforduló elhúzóadásokat.²⁷

4.3. Melyik joghatósági igénynek van prioritása?

4.3.1. Az elkövetés helye

Tradicionálisan és a jelenlegi nemzetközi jog is a területi elvet fogadják el elsődleges joghatósági elvként.

²⁵ LIGETI, i. m. 50. o.

²⁶ BRENNER, i. m. 198. o.

²⁷ NAGY Zoltán András: A joghatóság problémája a kiberbűncselekmények nyomozásában. In: Homoki-Nagy et. al. (szerk.): Ünnepi kötet dr. Nagy Ferenc egyetemi tanár 70. születésnapjára. Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Szeged. 2018. 761. o.

²³ BRENNER, Susan W.: Cybercrime jurisdiction. In: Crime, law and social change. 2006/4–5. 189–206. o.

²⁴ Lásd bővebben: IBOLYA Tibor: A számítástechnikai jellegű bűncselekmények nyomozása. Patrocinium Kiadó, Budapest, 2012.

A hipotetikus példánk alapján a területi elv szerint a kongói elkövetőt a saját országában kéne felelősségre vonni, mivel ott fejtette ki a tevékenységét. Viszont Kongóban nem volt sértettje a deliktumnak, így ott fel sem merült a büntetőeljárásnak a megindítása. A sértettek tesznek feljelentést a saját országukban, és ott indulnak a büntetőügyek. A sértettek által képviselt mindhárom ország (Anglia, Brazília és Chile) a területi elvre nem tud hivatkozni, mivel nem az ő országukban fejtette ki büntetendő cselekményt az elkövető. További probléma lehet, ha az elkövetés helye, IP címe (bővebben lásd 5.1. fejezetben) ismeretlen helyre mutat. Az ún. VPN-szolgáltatások alkalmazásával olyan helyet fedezhetnék fel a hatóságok, ahol az elkövető sosem volt (kvázi hamis elkövetési helyet mutat).

A területi elv ennek következtében nem nyújt megoldást a hipotetikus példában.

4.3.2. Az elkövető őrizetbe vételének helye

Logikus megoldás lehetne, ha a feltételezett elkövetővel szemben annak legyen elsőbbsége eljárni, ahol őt őrizetbe vették. Hagyományos bűncselekményeknél ez gyakran alkalmazott megoldás. A nemzetközi kiberbűnözés viszont ezt az esetkört is tovább bonyolítja. Elképzelhető, hogy az az állam, amelynél elfogták az elkövetőt, ugyanazon cselekményével csak pár áldozatnak okozott, míg másik államban több száznak, így igazságtalannak tűnhet a joghatósági konfliktusok ilyen jellegű feloldása.

Tegyük fel, hogy a kongói elkövető nem cybercseralást, hanem terrorcselekményt hajt végre Angliában. Az elkövetőnk felrobbant egy buszt, amelyben brazil és chilei állampolgár is meghal. Anglia terrorcselekmény elkövetése miatt őrizetbe veszi az elkövetőt. Valamennyi állam büntetőeljárást akar lefolytatni vele szemben. Az ügy szempontjából lényeges körülmény, hogy a bűncselekményt Angliában követte el, amely az angol hatóságok számára elsőbbséget biztosított a büntetőeljárás megindításához. Ha Anglia sikeresen lefolytatja a büntetőeljárást, a többi ország dönthet úgy, hogy nem folytatja le az eljárást és megelégszenek az angol ítélettel.

A kibercsalás esetében viszont teljesen irreleváns, hogy az elkövető hol fejtette ki a tevékenységét, és végső soron az áldozatok helye is irrelevánssá válhat. Az eljárás legitim lefolytatásához kell valami egyéb olyan döntő érv, vagy ok, amely miatt az angol állam folytat le az eljárást a kongói elkövetővel szemben. Ilyen célszerűségi érv lehet, hogy a bizonyítékok abban az országban találhatóak meg, ahol az elkövető a bűncselekményt megvalósította.

Az őrizetbe vétel helye már véleményünk szerint hatékonyabb megoldást biztosíthat ilyen ügyekben, mint a területi elv alkalmazása.

4.3.3. A sérelem bekövetkezésének a helye

A joghatósági vitáknál irányadó szempont lehet az elkövető által okozott károk, és az áldozatok száma. Ugyanakkor ez sem lehet döntő a kérdésben, mert problematikus lehet, ha ugyanakkora kárt keletkezett és ugyanannyi az áldozatok száma az egyes országokban. Az is elképzelhető, hogy az elkövető milliós károkat okozott egy áldozatnak Angliában, és emellett csekély összegű károkat okozott a brazil állampolgároknak, akiknek száma viszont több mint száz. Egy ipari kémkedés, vagy személyazonosság-lopás kvantifikálása még nagyobb nehézségeket okozhat a joghatósági sorrend felállításában.²⁸

A sérelem nagyságát a fentiek ellenére célszerű figyelembe venni az ilyen kérdéseknél, de nem lehet önmagában döntő érv a joghatóság eldöntésére.

4.3.4. Az áldozat állampolgársága (passzív perszonalitás)

Az áldozatok állampolgársága hagyományosan nagy jelentőséggel bír joghatósági ügyekben. Ez természetesen az ügy eldöntésénél fontos szempont lehet, de továbbra sem biztos, hogy perdöntő lesz. Mindhárom államnak van áldozata, így a joghatósági vitát ez a tényező nem oldja meg önmagában.²⁹

A passzív perszonalitás elve célszerűbb megoldás lehet, mint a területi elv, mivel az ügyek jelentős részében a sértettek tesznek feljelentést, és az ilyen országokban fog feltehetőleg megindulni a büntetőeljárás. Ez másik oldalról viszont logisztikai nehézségeket is okozhat, ha az elkövető egy nagyon távoli országban.

4.3.5. Az elkövető állampolgársága

Az elkövető állampolgársága alapján Kongónak lenne joga és kötelessége eljárni az ügyben. A honossági elv alkalmazása magában hordozza azt, hogy egy adott állam felel a saját állampolgárainak tettéért, így annak lesz feladata, hogy lefolytassa a büntetőeljárást, és viselje a bűnügyi költségeket.

Ahogy Geoffrey R. Watson is megfogalmazta *„az állampolgárságon alapuló büntetőjogi joghatóság alapján lehet megítélni, hogy egy állam milyen kapcsolatot ápol más államokkal [...] pozitív ha visszatartja saját állampolgárait külföldön megvalósuló bűncselekmények elkövetésétől [...] ellenkező esetben rossz fényben fog feltűnni...”*³⁰

A honossági elv alkalmazását erősítheti az *„aut dedere, aut iudicare”* (kiadni vagy eljárni) elv alkalmazását. Ez ugyanis feltételezi, hogy „A” állampolgárságú elkövető elmenekül „B” országba a nyomozó szer-

²⁸ BRENNER, i. m. 200–201. o.

²⁹ BRENNER, i. m. 202–204. o.

³⁰ Szabad fordítás. Vö.: Watson, Geoffrey R.: The Passive Personality Principle. In: Texas International Law journal 1993/1. 17. o.

vek elől, és ilyenkor kötelesek kiadni vagy legalább büntetőeljárás alá vonni az elkövetőt.³¹

5. Gyakorlati nehézségek

5.1. Technikai háttér

Az Internet Protocol (röviden IP cím), egy egyedi azonosító számsor, amelyet a számítógépes eszközökhöz rendelnek, hogy az interneten keresztül képesek legyenek felismerni egymást és adatokat küldeni egymás között.³² Az IP címeket az 1988-ban alapított Internet Corporation for Assigned Names and Numbers (röviden ICANN) nevezetű nemzetközi nonprofit cég tartja fent, emellett koordinációs feladatokat lát el.³³ Az IP címek földrajzi helyhez is köthetők, melynek eredményeként meghatározható lehetne egy adott kibercbűncselekmény származási helye a támadó számítógépének IP címe alapján. A probléma ugyanakkor abban gyökeredzik, hogy egyetlen hozzáértő elkövető sem használja a saját IP címét egy támadáshoz, emellett számos technika áll rendelkezésükre, mellyel anonimitásukat megőrizhetik.³⁴

Egyrészt, a támadó által használt eszköz IP címe könnyedén kicserélhető egy másik eszköz IP címére, ezáltal a támadás úgy tűnik, mintha más helyről érkezne, mint ahonnan valójából származik.³⁵ Az IP cím megváltoztatása ráadásul egy nagyon könnyen elsajátítható technika, így sok felhasználó alkalmazza, emellett számos útmutatót is találhatunk online felületeken, amelyek részletesen leírják, hogyan is kell alkalmazni ezt a módszert.³⁶

Egy másik előszeretettel alkalmazott megoldás a privát vagy publikus proxy szerverek használata, amelyek egyfajta közvetítő szerepet töltenek be a támadó számítástechnikai rendszere és az áldozat rendszere között, így a támadó anonim maradhat.³⁷ A publikus szerverek könnyebben elérhetőek. Másik oldalról mivel sokan használják, ezért lassabbak, kevésbé megbízhatóak, mint a privát szerverek. Manapság viszonylag olcsón és könnyedén hozzá lehet jutni ilyen jellegű szolgáltatásokhoz, mivel számtalan cég foglalkozik a bérbeadásukkal.³⁸

A leggyakrabban használt és a leghatékonyabb tech-

nika az előbbieket mellett, amikor távvezérléssel átveszik az irányítást egy idegen országban található eszköz felett és erről indítják meg a támadást a harmadik fél irányába. Az utóbbi ún. áldozatszámítógép általában az utolsó szeme egy hosszú láncnak, mely több különböző számítógépet és államot ölel fel.³⁹

5.2. Az Ivanov és Gorshkov-ügy

Az amerikai kormány állítása szerint Aleksey Vladimirovich Ivanov 2000-ben feltörte az Online Information Bureau, Inc. (OIB) számítógépes rendszerét és megszerezte azon kulcsfontosságú jelszavakat, amelyekkel irányítása alá tudta vonni az OIB teljes rendszerét. A vád szerint Ivanov ezek után kezdett fenyegetőzni azzal, hogy tönkreteszti a vállalat teljes számítógépes rendszerét, illetve nagyjából 10 000 amerikai dollárt követelt cserébe, hogy ezt ne tegye meg. Miután ezt visszautasították, újból fenyegető e-mailt küldött az OIB-nek, melyhez a Washington állambeli Kirklandben tevékenykedő internetes szolgáltató, a Lightrealm rendszerét használta fel Oroszországból, és egy Connecticut állambeli Vernonban dolgozó OIB-alkalmazott címére küldte.⁴⁰

Az FBI ügynökei úttörő módon derítették fel az elkövetőket, aminek részeként üzletembernek álcázva Seattle-be csalogatták a két orosz hackert egy állásinterjúra. Ennek során egy olyan számítógépen kellett megmutatniuk informatikai tudásukat, amelyre előzetesen spyware, azaz kémprogramokat telepítettek. Az említett programok segítségével megszerezték a hackerek jelszavait, mellyel hozzáfértek a saját számítógépükhöz, ahonnan a szövetségi ügynökök később lementették az adatokat, majd bizonyítékként használták fel ellenük a büntetőeljárás során.⁴¹

Aleksey Vladimirovich Ivanov és Vasiliy Gorshkov ellen összeesküvés, számítógépes csalás és ahhoz kapcsolódó tevékenység, zsarolás és eszközökhöz való jogosulatlan hozzáférés miatt emeltek vádat az Amerikai Egyesült Államokban. Ivanov azzal érvelt, hogy mivel az említett bűncselekmények elkövetésének idején Oroszországban tartózkodott, így nem terhelhetik az Egyesült Államok törvényeinek megszegésével.⁴² A bíróság ugyanakkor megállapította, hogy joghatósággal rendelkezik az ügygel kapcsolatban, amelynek oka egyrészt, hogy Ivanov Oroszországban elkövetett cselekményeinek szándékos és ténylegesen káros hatásai az Egyesült Államok területén következtek be, másrészt pedig hogy minden anyagi jogi tényállás, amelyet Ivanov megvalósított a Kongresszus szándékai szerint területtől függetlenül alkalmazandóak.⁴³

Az orosz hatóságok ezzel szemben másképp véle-

³¹ BRENNER, i. m. 198. o.

³² KAO, Da-Yu – WANG, Shih-Jeng: The IP Address and Time in Cyber-Crime Investigation. In: Policing: An International Journal of Police Strategies & Management 32, 2009/2. 195.o.

³³ www.icann.org/history, letöltés ideje: 2020.09.24.

³⁴ MAILLART, Jean-Baptiste: The limits of subjective territorial jurisdiction in the context of cybercrime = ERA Forum 2019/19, 378–379. o.

³⁵ MAILLART, i. m. 379. o.

³⁶ lásd például: <https://www.safervpn.com/blog/how-to-change-ip-address/>, letöltés ideje: 2020.09.24.

³⁷ MAILLART, i. m. 379. o.

³⁸ <https://medium.com/@ProxiesAPI.com/public-proxy-servers-vs-private-proxy-servers-for-web-scraping-1c5b27549cca>, letöltés ideje: 2020.09.24.

³⁹ MAILLART, i. m. 379. o.

⁴⁰ Amerikai Egyesült Államok kontra Ivanov, <https://law.justia.com/cases/federal/district-courts/FSupp2/175/367/2419190/>; letöltés ideje: 2020.09.22.

⁴¹ SEKER, Önder Kutay: International Regulation of National Cybercrime Jurisdiction. Tézis. Tilburg University, 2012, 10. o.

⁴² SEKER, i. m. 10. o.

⁴³ Amerikai Egyesült Államok kontra Ivanov, <https://law.justia.com/cases/federal/district-courts/FSupp2/175/367/2419190/>; 2020.09.22.

kedtek, szerintük a döntés megsérti a hagyományos joghatósági elveket, emellett kifogásolták a nyomozási eseményeket és a bizonyítékok megszerzését, hangot adva egyet nem értésüknek azzal, hogy vádat emeltek az FBI ügynökei ellen Oroszországban a hackelés miatt, amely önmagában is felvet egy másik joghatósági kérdést.⁴⁴

5.3. A Gary McKinnon ügy

Gary McKinnon egy munkanélküli számítástechnikai adminisztrátor az Egyesült Királyságból, aki 97 amerikai kormányzati számítógéphez szerzett jogosulatlan hozzáférést londoni otthonából. Többek között bizonyítottan adatokat törölt ezek operációs rendszereiből, melynek eredményeként az amerikai hadsereg több mint 2000 washingtoni számítógépét kellett leállítani 24 órára. 2002 novemberében New Jersey és Virginia állam is vádat emelt McKinnon ellen. Az amerikai kormány vádalkut szeretett volna kötni McKinnon ügyvédjeivel, melynek részeként McKinnon bűnösnek vallotta volna magát és beleegyezett volna a kiadatásába, cserébe 37–46 hónap közötti időt töltött volna börtönben, melyből 6–12 hónap letöltése után hazatérhetett volna, hogy a hátralévő büntetését az Egyesült Királyságban töltse le. Ezek után az angol jogszabályok szerint szabadulhatott volna, melynek eredményeként csak 18 és 24 hónap közötti időtartamot kellett volna ténylegesen letöltenie, ám amennyiben nem működik együtt, úgy 8–10 év szabadságvesztéssel kellett volna szembenéznie, a hazatérés lehetősége nélkül, melyet egy magas biztonsági szintű börtönben kellett volna kitöltenie, illetve ennek a büntetésnek csak a 15%-a lett volna elengedhető.⁴⁵ 2004 augusztusában és szeptemberében, miután McKinnon visszautasította az alkut, Virginia és New Jersey állam is elfogatóparancsot kértek McKinnon ellen, emellett kérvényezték a kiadatását is a külügyminiszternél. A kérvények elfogadása után, 2005. június 7-én McKinnont letartóztatták, majd a meghallgatások után 2006-ban az külügyminiszter tájékoztatta, hogy kiadta a parancsot a kiadatására. 2008-ban a Lordok Háza elutasította a kiadatása ellen benyújtott fellebbezését.⁴⁶ 2012-ben Theresa May belügyminiszter asszony ugyanakkor visszavonta a kiadatási parancsot McKinnonnal szemben, mivel Asperger-szindrómát diagnosztizáltak nála és a szakértői vélemények szerint a kiadatásának esetén fennállna az öngyilkosság veszélye.⁴⁷

⁴⁴ SEKER, i. m. 10. o.

⁴⁵ PADFIELD, Nicola: Shining the Torch on Plea-Bargaining. In: The Cambridge Law Journal 2009/1. 11–14.o.

⁴⁶ <https://publications.parliament.uk/pa/ld200708/ldjudgmt/jd080730/mckinn-1.htm> (letöltés ideje: 2020.09.22.)

⁴⁷ <https://www.gov.uk/government/news/theresa-may-statement-on-gary-mckinnon-extradition> (letöltés ideje: 2020.09.22.)

6. Európai Uniói intézményi és szabályozási megoldások

6.1. A kiberbűnözéssel kapcsolatos jogforrások

Az uniói jogforrások között elsőként az Európai Parlament és a Tanács 2011/92/EU irányelve (a gyermekek szexuális bántalmazása, szexuális kizsákmányolása és a gyermekpornográfia elleni küzdelemről, valamint a 2004/68/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról) foglalkozott a joghatóság kérdésével a kibertérben elkövetett bűncselekményekkel kapcsolatban, a 17. cikkben. Ennek értelmében joghatósága van a tagállamnak és meghozhatja a szükséges intézkedéseket, amennyiben a bűncselekményt egészben vagy részben a tagállam területén követték el, illetve amennyiben az elkövető az adott tagállam állampolgára. Amennyiben a tagállam a fenti eseteken kívül állapítja meg a joghatóságát, abban az esetben tájékoztatási kötelezettsége áll fent a Bizottság irányába. Ennek esetei a következők lehetnek:

- amennyiben a bűncselekményt az adott tagállam valamely állampolgára vagy olyan személy sérelmére követték el, akinek a szokásos tartózkodási helye az adott tagállam területén van; vagy
- a bűncselekményt az adott tagállam területén letelepedett jogi személy javára követték el; vagy
- az elkövető szokásos tartózkodási helye az adott tagállam területén van.⁴⁸

A második kiemelendő jogforrás az az Európai Parlament és a Tanács 2013/40/EU irányelve (az információs rendszerek elleni támadásokról és a 2005/222/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról) kevés változtatást hozott a joghatósági kérdésekkel kapcsolatban. Az irányelv 12. cikke szerint a tagállamnak joghatósága van, amennyiben a bűncselekményt egészben vagy részben a területén követték el, illetve amennyiben egy állampolgára követte el, abban az esetben, ha a cselekmény az elkövetés helyén bűncselekménynek minősül.

A területi elvvel kapcsolatban az irányelv rögzíti továbbá, hogy amennyiben az elkövető a bűncselekmény elkövetésekor fizikailag jelen van az adott tagállam területén, az joghatósággal kell, hogy rendelkezzen, függetlenül attól, hogy a bűncselekmény a területén található információs rendszer ellen irányul-e vagy sem, illetve abban az esetben is, amennyiben az elkövető nem a tagállam területén tartózkodik ugyan, de a bűncselekmény a tagállamban található információs rendszer ellen irányul.

⁴⁸ Az Európai Parlament és a Tanács 2011/92/EU irányelve a gyermekek szexuális bántalmazása, szexuális kizsákmányolása és a gyermekpornográfia elleni küzdelemről, valamint a 2004/68/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról, 17. cikk.

Az előző irányelvnel említetthez hasonló tájékoztatói kötelezettség áll fent a Bizottság irányába, amennyiben:

- az elkövető szokásos tartózkodási helye a tagállam területén van, vagy
- a bűncselekményt a tagállam területén letelepedett jogi személy javára követték el.⁴⁹

Az Európai Parlament és a Tanács 2019/713 irányelve (a készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel elkövetett csalás és a készpénz-helyettesítő fizetési eszközök hamisítása elleni küzdelemről, valamint a 2001/413/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról) a fenti irányelvekhez hasonló logikát alkalmaz a joghatóság szabályozásánál. Az irányelv 12. cikke foglalkozik a területtel, melyben rögzítésre került, hogy adott tagállamnak joghatósága akkor állapítható meg, amennyiben a bűncselekményt teljes egészében vagy részben a területén követték el, vagy ha az elkövető a tagállam állampolgára. A Bizottság irányában fennálló tájékoztatói kötelezettség a következő eseteket érinti:

- ha az elkövető szokásos tartózkodási helye a tagállam területén van,
- a bűncselekményt a tagállam területén letelepedett jogi személy hasznára követték el, vagy
- bűncselekményt a tagállam valamely állampolgára vagy olyan személy sérelmére követték el, akinek a szokásos tartózkodási helye a tagállam területén van.⁵⁰

6.1. A kiberbűnözés elleni küzdelem intézményi oldala: az Europol

A rendőrségi és bírósági együttműködések a gazdasági kötelékek megerősödésével párhuzamosan fejlődtek az Európai Unió tagállamai között. Az ellenőrzések eltörlése a határokon átnyúló bűnözés megerősödését eredményezte, így sürgető volt a tagállamok együttműködésének intézményesítése ezeken a területeken.⁵¹ A tagállamok közötti büntetőjogi kooperáció és az European Police Office (röviden: Europol) megalapítása már az 1992-es Maastrichti Szerződésben is kitűzött cél volt, azzal az elképzeléssel, hogy egy tagállamok közötti rendőrségi együttműködést hozzanak létre a terrorizmus, kábítószer-kereskedelem és a nemzetközi bűnözés más formái elleni küzdelem megerősítése érdekében, melynek alapját az Europol képezné az információáramlás biztosításának révén. 1995-ben ideiglenes jelleggel hozták létre Europol Kábítószer Egységet (Europol Drugs Unit, EDU), amelynek legfontosabb feladata a kábítószer-kereskedelem

és a pénzmosás megfékezése volt.⁵² A következő évben a Miniszterek Tanácsa ugyanakkor kibővítette a hatáskörét és az Europol általánosan elfogadottá vált a tagállamok között.⁵³

Az Europol fő célja a tagállami nyomozó hatóságok munkájának megkönnyítése, hatékonyságuk növelése a terrorizmus és a nemzetközi bűnözés elleni küzdelem során. A legfontosabb feladatai többek között:

- az információ áramlásának megkönnyítése a tagállamok között,
- támogatás nyújtása a tagállami nyomozó hatóságok operációi során,
- bűnözéssel kapcsolatos információk összegyűjtése, rendszerezése és vizsgálata,
- az adatok vizsgálatára szolgáló számítógépes informatikai rendszer fejlesztése és karbantartása,
- gyakorlati és technikai segítség nyújtása a tagállami nyomozó hatóságok nyomozásaihoz.⁵⁴

A szervezet számos hatáskörrel bővült az idők folyamán, így foglalkozik az alábbi bűncselekmények megelőzésével és leküzdésével: embercsempészás, illegális gépjármű-kereskedelem, emberkereskedelem, gyermekpornográfia, pénzhamisítás, nukleáris és radioaktív anyagokkal folytatott kereskedelem, pénzmosás.⁵⁵ 2013-ban az Europol felállította az Európai Kiberbűnözési Központot (European Cybercrime Centre), a kiberbűnözéssel kapcsolatos megerősített uniós jogi szabályozások támogatása, illetőleg az uniós polgárok, kormányok és vállalkozások védelme végett. A Központ évente kiadja jelentését az internetes szervezett bűnözés veszélyeiről (Internet Organised Crime Threat Assessment, röviden IOCTA), melyben a terület jogi szabályozásának megerősítésére is tesz javaslatokat, emellett kulcsfontosságú információval szolgál a tagállamok kormányai, illetve az uniós polgárok és vállalkozások számára. 2014 óta a Központ-hoz tartozik egy kiberbűnözéssel foglalkozó különítmény is (az ún. Joint Cybercrime Action Taskforce (J-CAT)), amelynek feladata akciócsoportként többek között a kiberbűnözéssel kapcsolatos határokon átlévő nyomozások és műveletek koordinálása. Az említett intézmények kiépítése számos sikert eredményezett, többek között:

- egy egyesített művelet koordinálása egy botnet, a Ramnit ellen, mely számítógépek millióit fertőzte meg az egész világon,
- egy, az Eurojusttal közös művelet koordinálása, melynek eredményeként számos Ukrajnából induló malware-támadást sikerült felderíteni, mely művelet során több ügynökség is részt vett a nyo-

⁴⁹ Az Európai Parlament és a Tanács 2013/40/EU irányelve, az információs rendszerek elleni támadásokról és a 2005/222/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról, 12. cikk.

⁵⁰ az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/713 irányelve a készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel elkövetett csalás és a készpénz-helyettesítő fizetési eszközök hamisítása elleni küzdelemről, valamint a 2001/413/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról, 12. cikk

⁵¹ NIKAČ, Željko: The European Arrest Warrant-Europol. In: International Journal of Economics and Law 2014/4, 91–92. o.

⁵² KAROLINY Eszter: Igazságügyi együttműködés büntetőügyekben; a kölcsönös elismerés elve. A ne bis in idem elve az Európai Unió Bíróságának ítélkezési gyakorlatában. In: Mohay Ágoston – Szalayné Sándor Erzsébet (szerk.): Az Európai Unió Joga. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2015. 206–217. o.

⁵³ <https://www.policija.si/eng/areas-of-work/other-areas/international-cooperation/europol> (letöltés ideje: 2020.09.24.)

⁵⁴ NIKAČ, i. m. 92.o.

⁵⁵ FEJES Péter: Az Európai Unió, mint büntető joghatóság? In: Európai Jog 2005/2. 5. o.

mozásban és így több elkövetőt is sikerült beazonosítani és letartóztatni,

- egy művelet egy nagyobb, kiberbűnözésre szakosodott fórum, az ún. *zero day exploits* ellen, mely hackeléssel, malware- és botnetprogramokkal kereskedett.⁵⁶

6.2. Az európai elfogatóparancs

Az európai elfogató parancs egy olyan igazságügyi hatóság által hozott határozat, amelyet egy európai uniós tagállamban bocsátanak ki, abból a célból, hogy egy másik tagállam a keresett személyt elfogja és a kibocsátó igazságügyi hatóságnak átadja.⁵⁷ Az európai elfogatóparancs elsődleges célja a büntetőeljárás lefolytatása, ezenkívül a szabadságelvonással járó intézkedés és a szabadságvesztés-büntetés végrehajtása végett a keresett személy elfogása és átadása.⁵⁸ Magyarországon a 2012. évi CLXXX. törvény (az Európai Unió tagállamaival folytatott bűnügyi együttműködésről) honosította meg a szabályozást.

Alkalmazási köre a legalább 12 hónap szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekményekre, illetve a legalább 4 hónap szabadságelvonással járó büntetésekre terjed ki. A kettős inkriminációtól csak a katalogizált bűncselekmények esetében tekint el az elfogatóparancs, ezek esetén is kizárólag akkor, ha a kibocsátó állam joga szerinti büntetési tétel felső határa eléri legalább a 3 évi szabadságvesztést.⁵⁹ Katalogizált bűncselekmények csoportjai a teljesség igénye nélkül: bűnszervezetben való részvétel, terrorizmus, emberkereskedelem, gyermekek szexuális kizsákmányolása és a gyermekpornográfia, fegyverek, lőszeres és robbanóanyagok tiltott kereskedelme, kábítószeres és pszichotrop anyagok tiltott kereskedelme, korrupció, pénzmosás, pénzhamisítás, szándékos emberölés, illetve a számítógépes bűnözés, azzal, hogy a bűncselekmények körét az Európai Unió Tanácsa bővítheti.⁶⁰ Az átadással kapcsolatban az európai elfogatóparancs szabályai alóli kivételt jelentenek bizonyos okok, amelyek alapján a Fővárosi Törvényszék az átadást megtagadja (kötelező okok esetén), illetve megtagadhatja (fakultatív okok esetén).

A kötelező megtagadási okokat a 2012. évi CLXXX. törvény 3. alfejezete nevesíti, (például, ha a keresett személy gyermekkor miatt nem büntethető, vagy a magyar törvény szerint a büntethetőség elévült feltéve, hogy az európai elfogatóparancs alapjául szolgáló bűncselekmény magyar joghatóság alá tartozik, stb).⁶¹

⁵⁶ <https://www.europol.europa.eu/crime-areas-and-trends/crime-areas/cybercrime> (letöltés ideje: 2020.09.21.)

⁵⁷ KÓHALMI László: Az európai bűnügyi együttműködés. In: Balogh Ágnes – Tóth Mihály (szerk.): Magyar büntetőjog Általános rész. Osiris Kiadó, Budapest, 2010. 390. o.

⁵⁸ BÁRD Petra: Az európai elfogatóparancs Magyarországon. Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2015, 26. o.

⁵⁹ 2012. évi CLXXX. törvény 3. § (3) bek.

⁶⁰ BÁRD, i. m. 25–27. o.

⁶¹ 2012. évi CLXXX. törvény 5. §.

Szintén meg kell tagadni az átadást, ha azt olyan határozat végrehajtása céljából bocsátották ki, amelyet a keresett személy távollétében hoztak, kivéve, ha:

- a keresett személy megfelelően lett értesítve,
- meghatalmazott vagy kirendelt védő a keresett személy érdekében a tárgyaláson eljár,
- a határozat kézbesítése megtörtént, a jogorvoslati lehetőségekről megfelelő tájékoztatást kapott, de azzal nem élt vagy a határozatot nem kézbesítették a keresett személynek, de az átadását követően haladéktalanul kézbesítik számára, tájékoztatják a rendes, illetve a rendkívüli jogorvoslati lehetőségekről, és az erre rendelkezésre álló határidőről.⁶²

Ezenfelül ugyancsak meg kell tagadni az átadást, ha az európai elfogatóparancsot szabadságvesztés-büntetés vagy szabadságelvonással járó intézkedés végrehajtása céljából bocsátották ki, és a keresett személy olyan magyar állampolgár, aki Magyarország területén lakóhellyel rendelkezik, ebben az esetben az igazságügy-miniszter kezdeményezi a tagállamnál az elítélt szabadságvesztés-büntetése vagy szabadságelvonással járó intézkedése végrehajtásának átvételét.⁶³

A törvény ugyanebben az alfejezetben foglalja össze a fakultatív megtagadási okokat is, amelyek fennállása esetén a Fővárosi Törvényszék dönthet az európai elfogatóparancs végrehajtásáról, illetve annak megtagadásáról:

- ha az elfogatóparancs olyan bűncselekményre vonatkozik, amelyet egészben vagy részben Magyarország területén követtek el,⁶⁴ vagy
- ha ugyanazon személy ellen két vagy több tagállam bocsátott ki európai elfogatóparancsot, a Fővárosi Törvényszék az összes körülmény mérlegelésével dönt arról, hogy melyik európai elfogatóparancs alapján kerüljön a keresett személy először átadásra.⁶⁵

Amennyiben nem állnak fent megtagadási okok, abban az esetben kérvényezhető az európai elfogatóparancs. A kérvénynek tartalmaznia kell:

- az alanyául szolgáló személy személyes adatait és nemzetiségét,
- a kérvényező hatóság nevét, címét, telefonszámát, e-mail-címét,
- elfogatóparancsot, az érvényesíteni kívánt eljárás bizonyítékait vagy bármi más bírósági döntést, melyet érvényre kívánnak juttatni,
- az elkövetett cselekmény természetét, illetve jogi megítélését,
- az elkövetés körülményeinek leírását, beleértve az időt, helyet, illetve a bűnösség fokát, és
- a kiszabott büntetést, amennyiben már van jogerős döntés az ügyben, illetve amennyiben nincs, úgy a tagállamban kiszabható büntetési tételt.⁶⁶

⁶² 2012. évi CLXXX. törvény 6. §.

⁶³ 2012. évi CLXXX. törvény 8. § (1) bek.

⁶⁴ 2012. évi CLXXX. törvény 7. §.

⁶⁵ 2012. évi CLXXX. törvény 9. § (1) bek.

⁶⁶ NIKAČ, 2014, 96. o.

Az európai elfogatóparancs igénylésére számos ok alapján felmerülhet a lehetőség, különösen egy bűncselekmény nyomozásának okán, egy jogerős ítélet végrehajtása végett, illetve előzetes őrizetbe vétel céljából, lehetőséget biztosítva egy sokkal hatékonyabb küzdelemre a nemzetközi bűncselekmények és a bűnözés más formái ellen.

7. Összegzés

A nemzetközi kiberbűnözés új kihívások elé állítja az államokat. Számos esetben pozitív és negatív joghatósági összeütközéseket eredményezhet. Míg egyes joghatóságok kiberbűnözés-specifikus joghatósági szabályzatot fogadtak el, az igazságos bűnözőkkel szembeni joghatóság érvényesítésének alapjául szolgáló alapelvek igazolhatják a belső és a külső bűnözőkkel szembeni joghatóság érvényesítését is.

Egy egyértelmű uniós szintű szabályanyag iránytűként szolgálhatna joghatósági kérdésekben a tagállamok számára, ugyanakkor ezen a területen megalkotott irányelvek alapján nem lehet egyértelműen eldönteni, hogy egy konkrét ügyben mely állam jogosult eljárni. Az intézményi oldalt tekintve ugyanakkor pozitív eredményként értékelhető az Europol nemzeti joghatóságokon átívelő, koordinatív munkássága és az európai térségben egyre növekvő szerepe. Az Europol mellett az európai elfogatóparancs szerepe is hangsúlyozandó a kibertérben elkövetett bűncselekmények elleni harcban, ami a nemzetközi bünyügyi együttműködés és más tagállami joghatóságok elismerésének alapja.

A joghatósági elveket nehéz rangsorolni. Sok esetben ügyspecifikus lehet azt eldönteni, hogy melyik joghatósági elv bizonyulhat a legjobb megoldásnak. Szükséges lenne a meglévő nemzetközi szabályozás megújítása, vagy az új egyezmény elfogadása, amely inkább az állampolgársági elvet, vagy a passzív perszonalitást hangsúlyozza. Emellett célszerű az egyes államoknak is specifikus szabályokat megállapítani.

Az is megoldást nyújthat joghatósági kérdésekben, ha speciális törvényeket fogadunk el a kiberbűnözés vonatkozásában, mint ahogy ez az Egyesült Államokban teszik.⁶⁷

Felhasznált irodalom jegyzéke

- BÁRD Petra: Az európai elfogatóparancs Magyarországon. Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2015.

- BRENNER, Susan W.: Cybercrime jurisdiction. In: Crime, law and social change. 2006/4-5. 189-206. o.
- FEJES Péter: Az Európai Unió, mint büntető joghatóság? In: Európai Jog 2005/2. 3-9. o.
- GÁL István László: A terrorizmus finanszírozása: Die Terrorismusfinanzierung, PTE Állam- és Jogtudományi Kar Gazdasági Büntetőjogi Kutatóintézet, Pécs, 2010.
- GÁL István László: Jogsabálytan. In: Balogh Ágnes - Tóth Mihály: Magyar Büntetőjog Általános Rész. Osiris Kiadó, Budapest. 2015. 58-79. o.
- GÁL István László: The Techniques of Money Laundering. In: Gál, István László - Kóhalmi László (szerk.): Emlékkönyv Losonczy István professzor halálának 25. évfordulójára- Pécsi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs, 2005. 129-138. o.
- GÁL István László: Új biztonságpolitikai kihívás a XXI. században: a terrorizmus finanszírozása. In: Szakmai Szemle 2012/1. 5-15. o.
- GYARAKI Réka Eszter: A számítógépes bűnözés nyomozásának problémái. Doktori értekezés. PTE-ÁJK, Pécs, 2019.
- H. PERRITT, Henry Jr.: Jurisdiction in Cyberspace, 41. Villanova Law. Review 1996/1. 1-128. o.
- IBOLYA Tibor: A számítástechnikai jellegű bűncselekmények nyomozása. Patrocinium Kiadó, Budapest, 2012.
- KAO, Da-Yu - WANG, Shiuh-Jeng: The IP Address and Time in Cyber-Crime Investigation. In: Policing: An International Journal of Police Strategies & Management 32, 2009/2. 194-208. o.
- KAROLINY Eszter: Igazságügyi együttműködés büntetőügyekben; a kölcsönös elismerés elve. A ne bis in idem elve az Európai Unió Bíróságának ítélkezési gyakorlatában. In: Mohay Ágoston - Szalayné Sándor Erzsébet (szerk.): Az Európai Unió Joga. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2015. 206-217. o.
- KARSAI Krisztina: A magyar büntető joghatóság In: Karsai, Krisztina (szerk.): Nagykommentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez, Wolters Kluwer, Budapest. 2019. 33-41. o.
- KÓHALMI László: A nemzetközi bünyügyi együttműködés In: Balogh Ágnes - Tóth Mihály (szerk.): Magyar büntetőjog Általános rész. Osiris Kiadó, Budapest, 2010. 375-386. o.
- KÓHALMI László: Az európai bünyügyi együttműködés. In: Balogh Ágnes - Tóth Mihály (szerk.) Magyar büntetőjog Általános rész. Osiris Kiadó, Budapest, 2010. 387-394. o.
- KRAUT Andrea - KÓHALMI László - TÓTH Dávid: Digital Dangers of Smartphones. In: Journal of Eastern-European Criminal Law. 2020/1. 36-49. o.
- LIGETI Katalin: Büntetőjog és bünyügyi együttműködés az Európai Unióban. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 2004.
- M. NYITRAI Péter: Nemzetközi és Európai Büntetőjog. Osiris Kiadó, Budapest. 2006.

⁶⁷ GYARAKI Réka Eszter: A számítógépes bűnözés nyomozásának problémái. Doktori értekezés. PTE-ÁJK, Pécs, 2019. 80. o.

- MAILLART, Jean-Baptiste: The limits of subjective territorial jurisdiction in the context of cybercrime In: ERA Forum 2019/19. 375–390. o.
- NAGY Zoltán András: A joghatóság problémája a kiberbűncselekmények nyomozásában. In: Homoki-Nagy et. al. (szerk.): Ünnepi kötet dr. Nagy Ferenc egyetemi tanár 70. születésnapjára. Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Szeged. 2018. 755–767. o.
- NIKAČ, Željko: The European Arrest Warrant-Europol. In: International Journal of Economics and Law 2014/4. 91–99. o.
- PADFIELD, Nicola: Shining the Torch on Plea-Bargaining. In: The Cambridge Law Journal 2009/1. 11–14. o.
- POLT Péter: A magyar büntető joghatóság In: Polt et. al. (szerk.): A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény nagykommentárja. OPTEN Informatikai Kft., Budapest, 2016. 37–59. o.
- SÁNTHA Ferenc: A Nemzetközi Büntetőbíróság joghatóságába tartozó nemzetközi bűncselekmények vázlatja. In: Bragyova, András (szerk.): Tanulmányok a bűnügyi tudományok köréből. Gazdász Elasztik Kft. Miskolc, 2013. 170–197. o.
- SATZGER, Helmut: International and European Criminal law. C.H. Beck – Hart – Nomos, Baden. 2012.
- SEKER, Önder Kutay: International Regulation of National Cybercrime Jurisdiction. Tézis. Tilburg University, 2012.
- TÓTH Mihály – KÓHALMI László: A szervezett bűnözés. In: Borbíró et. al. (szerk.): Kriminológia. Wolters Kluwer Kft., Budapest, 2016. 603–625. o.
- WIENER A. Imre: A Nemzetközi Büntetőbíróság joghatóságáról. In: Magyar Jog 2001/8. 457–463. o.